

© shutterstockoptimar

Odnosi između EU i Zapadnog Balkana – preporuke EESK

Evropski ekonomski i socijalni komitet

Odnosi između EU i Zapadnog Balkana – preporuke EESK

UVOD

EU okruženje, naročito kandidati i potencijalni kandidati za pristupanje EU, nalaze se na vrhu liste prioriteta Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta (EESK) kada je reč o inostranima odnosima.

Da bi efikasno doprinela pregovorima o pristupanju EU, politika EESK je da se Zajednički konsultativni odbori civilnog društva osnivaju tek kada budu otvorena prva poglavlja u pregovorima. Odbor EESK za praćenje Zapadnog Balkana nastavio je praksu organizovanja redovnih studijskih ili kontrolnih obilazaka država s kojima još nisu osnovani Zajednički konsultativni odbori, kako bi održavao kontakte s lokalnim organizacijama.

U periodu izveštavanja EESK je objavio pet mišljenja o Zapadnom Balkanu i održao:

- dva foruma civilnog društva Zapadnog Balkana (u Beogradu 2. i 3. juna 2015. i u Sarajevu 10. i 11. jula 2017. godine);*
- deset sastanaka Odbora za praćenje Zapadnog Balkana, uključujući dva van Brisela, u Sarajevu (Bosna i Hercegovina) i Tirani (Albanija);*
- četrnaest sastanaka Zajedničkih konsultativnih odbora u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju: sedam sa Crnom Gorom (tri u Crnoj Gori i četiri u Briselu) i sedam sa Srbijom (četiri u Srbiji i tri u Briselu);*
- jednu Konferenciju na visokom nivou o ekonomskoj i socijalnoj koheziji na Zapadnom Balkanu, u Sofiji (Bugarska), 15. maja 2018; i*
- dve misije za utvrđivanje činjenica u Severnoj Makedoniji (Skoplje, Kumanovo i Tetovo).*

EESK je odlučio da u jednom dokumentu obuhvati svoje aktivnosti u regionu od 5. Forumu civilnog društva Zapadnog Balkana – glavnog događaja EESK na Zapadnom Balkanu, koji je održan u Beogradu 2. i 3. juna 2015. godine. U ovom sažetom pregledu namera nam je da sakupimo, u konciznom i lako čitljivom formatu, zapažanja i preporuke koje je EESK dao u svojim mišljenjima o Zapadnom Balkanu i na zajedničkim sastancima s partnerima iz civilnog društva u regionu, na regionalnim forumima, konferencijama i bilateralnim misijama u regionu.

Ovaj dokument podeljen je na teme koje su, zajedno s našim partnerima iz organizacija civilnog društva (OCD) u regionu, prepoznate kao važne i zajedničke za Zapadni Balkan. Teme su grupisane u pet oblasti: proširenje; slobode i prava; socijalna i ekonomska kohezija; pogled na potrebe posebnih grupa i alat za održivu budućnost. U slučajevima gde smo se bavili posebnim temama u vezi sa jednom državom kandidatom ili potencijalnim državama kandidatima, ti primeri su jasno naznačeni u dokumentu.

SADRŽAJ

1. PROŠIRENJE

2. SLOBODE I PRAVA

- Sloboda izražavanja i medija
- Pravosuđe, sloboda i bezbednost, sa fokusom na migraciju
- Zaštita potrošača i zdravlja
- Slobodno kretanje robe i radnika, pravo na sindikalno organizovanje i sloboda pružanja usluga

3. SOCIJALNA I EKONOMSKA KOHEZIJA

- Stanje socijalnog dijaloga
- Ekonomska i socijalna kohezija na Zapadnom Balkanu
- Uloga civilnog društva u borbi protiv korupcije i poštovanje vladavine prava
- Obrazovanje i njegov uticaj na tržište rada
- Socijalna politika i zapošljavanje, s posebnim fokusom na Evropski stub socijalnih prava
- Nejednakosti u oblastima socijalne politike i zapošljavanja
- Preduzetnička i industrijska politika, sa fokusom na promovisanje preduzetništva
- Socijalna ekonomija i socijalna preduzeća
- Reforma javne uprave
- Program ekonomskih reformi i Program reformi socijalne politike u Srbiji

4. POGLED NA POTREBE POSEBNIH GRUPA

- Omogućavanje građanskog prostora i stanje civilnog dijaloga
- Politike za omladinu
- Prava i osnaživanje žena
- Prava manjina

5. ALATKE ZA ODRŽIVU BUDUĆNOST

- Uloga civilnog društva u promovisanju održivog rasta i zapošljavanja
- Agenda povezivanja
- Digitalizacija kao alatka za socijalni i ekonomski razvoj
- Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA III)

1. PROŠIRENJE

Podrška EU evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana je nedvosmislena. Jasna perspektiva pristupanja presudna je za stabilnost u regionu. Proširenje treba da ostane jedan od prioriteta EU, uprkos mnoštvu izazova s kojima je ona trenutno suočena. Proces pristupanja treba dalje sprovoditi kako energično tako i strogo, kao jedan od glavnih prioriteta EU, pod jasnim i strogim uslovima koji su osnova svih procesa proširenja – ni manje, ni više.

Poseban naglasak stavljen je na osnovne vrednosti u procesu pristupanja i na potrebu da države u procesu proširenja kao prioritet imaju reforme u oblastima vladavine prava, osnovnih prava, funkcionisanju demokratskih institucija (uključujući reformu izbornog sistema i reformu javne uprave), ekonomskog razvoja i jačanja konkurentnosti.

Veća doslednost potrebna je kako bi se obezbedilo da institucije EU i vlade o kojima je reč usvoje transparentan i inkluzivan pristup u čitavom procesu pristupanja, u svim oblastima politike i u svim državama kandidatima i potencijalnim kandidatima.

Zapadnobalkanski partneri treba da organizuju svoju strukturu za pristupne pregovore i povezane razgovore sa EU na inkluzivan i transparentan način, uz efikasno uključivanje vlade i opozicije, kao i organizacija civilnog društva.

Angažovanje civilnog društva u procesu pristupanja sastoji se od sledećeg:

1. direktna uključenost u aktuelne pregovore (*tj. provera, priprema nacionalnih pozicija, nadgledanje napretka*);
2. socijalni i civilni dijalog u vezi sa formulacijom politike i usklađivanjem zakonodavstva s pravnim tekovinama EU;
3. učešće u programiranju pretpristupnog finansiranja;
4. samostalno praćenje napretka i socijalnih uticaja procesa reformi.

U okviru Zapadnog Balkana postoji želja i spremnost za reforme koje bi zahtevale integraciju u EU, ali je takođe zabeleženo da uspeh i dalje zavisi od stepena u kojem državne institucije te reforme mogu da efikasno sprovedu i ostvare, kao i od stepena vlasništva nad procesom koji ostvare organizacije civilnog društva i stanovništvo uopšte.

Vlade u regionu treba da obave procene regulatornog uticaja (RIA) prilikom pripreme nacionalnih stavova o pregovorima i usklađivanja zakona u cilju prepoznavanja rizika prilagođavanja. U obavljanju RIA važno je angažovati nedržavne aktere, uključujući poslovnu zajednicu, sindikate i predstavnike ugroženih socijalnih grupa.

Posebna mapa za pregovore o pristupanju EU s preciznom vremenskom linijom i konkretnim zaduženjima za svaku državu Zapadnog Balkana mogla bi da podstakne ove države na brže sprovođenje neophodnih reformi.

Bilo bi preporučljivo da sve države u regionu oforme nacionalne savete za evropske integracije ili slična tela koja bi redovno okupljala visoka politička tela i ključne organizacije civilnog društva kako bi proces u pravcu integracije u EU bio transparentniji i imao veći publicitet.

Nacionalni parlamenti bi trebalo da ostvaruju proaktivnu, savetodavnu i nadzornu ulogu u procesu pristupanja na blagovremen i strateški način.

Pohvalni su napori kancelarija glavnog pregovarača u otvaranju konsultacija sa predstavnicima civilnog društva, imajući u vidu složenost pregovaračkog procesa, kao i nedostatak administrativnog kapaciteta javne uprave. Ove konsultacije trebalo bi da budu istinske, a ne ograničene na *pro forma* učešće OCD u radnim grupama.

Presudno je učvrstiti ulogu Zajedničkih konsultativnih odbora civilnog društva. JCC treba da pokušaju da popune „praznine” koje nisu pokrivene drugim telima u pregovaračkom procesu i da se usredsrede na odabrani broj oblasti.

EESK je zatražio od vlada u regionu Zapadnog Balkana da podrže socijalne partnere i ostale organizacije civilnog društva na ravnopravnoj osnovi i da ih čvrsto uključe u svoje nacionalne strategije, politike u vezi sa pristupanjem EU i pregovaračke strukture, kao i u programiranje i sprovođenje projekata koje finansira EU. Neophodno je angažovanje nedržavnih aktera, uključujući i poslovnu zajednicu, sindikate i predstavnike zainteresovanih socijalnih grupa.

Institucije EU i države članice EU pozvane su da redovno uključuju predstavnike iz država Zapadnog Balkana u samite EU, kao dokaz da EU smatra ovaj region delom svoje budućnosti, te da vode informisanu raspravu o političkom, ekonomskom i socijalnom uticaju politike proširenja.

Posle političkih tenzija u Republici Severnoj Makedoniji 2014. godine, EESK je organizovala istraživačku misiju u Skoplju i Kumanovu u julu 2015, pokazujući svoju posvećenost, zajedno sa ostalim institucijama EU, pružanju pomoći rešavanju krize u ovoj državi kandidatu za članstvo u EU. Osudili smo nasilje u Kumanovu, koje je pokazalo koliko je stabilnost na Zapadnom Balkanu krka i kako je potrebno obezbediti jasnu pristupnu perspektivu za region.

2. SLOBODE I PRAVA

Sloboda izražavanja i medija

Sloboda izražavanja, slobodni mediji i nezavisni novinari su osnovni preduslov za uspostavljanje čvrstih demokratija i omogućavanje razvoja energičnog civilnog društva. Civilno društvo mora jasno da izrazi mišljenje i da preuzme vodeću ulogu u osuđivanju negativnih tendencija u regionu u vezi sa slobodom izražavanja, kao što je politički pritisak na medije.

Postoji ozbiljna zabrinutost u pogledu znatnog nazadovanja u nekoliko država u regionu kada je reč o slobodi sindikalnog organizovanja, udruživanja i o slobodi izražavanja i nezavisnosti medija.

Trebalo bi učvrstiti nezavisnost javnih servisa i ukinuti netransparentnu finansijsku zavisnost i vlasništvo nad medijskim kućama, preteran udeo u državnoj pomoći odnosno oglašavanje države u finansiranju medija, kao i proizvoljno dodeljivanje finansija.

Treba naglasiti značajnu ulogu koju mediji imaju u sprečavanju i rešavanju sukoba, a javni servisi trebalo bi da prednjače u promovisanju tolerancije, razumevanja i uzajamnog poštovanja, kao i u davanju konstruktivnog doprinosa miru u društvu.

Državne vlasti treba da se trude da obezbede efikasno, transparentno i nediskriminativno finansiranje medija, takođe i kada je reč o političkim predrasudama. Nezavisnost javnih medijskih servisa trebalo bi poboljšati uspostavljanjem samostalnih mehanizama za finansiranje i imenovanje upravnih odbora i rukovodećih tela.

Loša socijalna zaštita i radni uslovi novinara predstavljaju direktan vid pritiska koji podstiče širenje samocenzure, ometa nezavisno i kvalitetno novinarstvo i, umesto toga, daje prednost „tabloidizaciji“. Udruženja novinara i zakoni o radu su presudni za ublažavanje ovih problema. Nacionalne vlasti i institucije EU treba da učvrste kapacitete udruženja i sindikata profesionalnih novinara, kao i samoregulatorna tela.

Povećana sloboda medija mogla bi, između ostalog, da pomogne u podizanju svesti o pitanjima rodne ravnopravnosti i u zalaganju za bezbednije medijsko okruženje u kojem će rodni stereotipi biti dekonstruisani putem javne rasprave i u kojem žene neće biti na meti seksizma, govora mržnje i prljavih kampanja na internetu.

Partneri u regionu pozvani su da poboljšaju pravila o slobodi pristupa informacijama i njihovom praktičnom sprovođenju, da usvoje i sprovedu zakone o uzbunjivanju i da sistem zaštite uzbunjivača učine efikasnijim u praksi.

*Zajednički konsultativni odbor (JCC) civilnog društva između EU i Srbije izrazio je zabrinutost zbog situacije u **Srbiji** u pogledu slobode izražavanja, udruživanja i medija, i pozvao je srpske vlasti da preduzmu sve neophodne mere kako bi poboljšale ovu situaciju, naročito u vezi sa ponovljenim napadima na novinare, organizacije civilnog društva i lokalne aktiviste. Trebalo bi krivično goniti sve one koji su odgovorni za pretnje, nasilje i uznemiravanje novinara.*

Srpskim vlastima je upućen apel da obezbede nezavisnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM) kako bi se sprečili ekonomski i politički pritisci na donosiocima regulative. Preporučeno je da se učvrsti uloga Saveta za štampu kao samoregulatornog tela kako bi se unapredila usaglašenost sa Novinarskim kodeksom.

*Zajednički konsultativni odbor (JCC) civilnog društva između EU i Crne Gore ponovo je izneo zabrinutost u vezi sa slobodom medija u **Crnoj Gori**, naročito kada je reč o primerima političkog uplitanja u rad nacionalnog javnog servisa RTCG. Treba istaći značaj garantovanja nezavisnosti Agencije za elektronske medije (AEM), naročito kada je reč o imenovanju članova njenih rukovodećih tela. Neophodno je naglasiti nedostatak napretka u rešavanju i starih i skorašnjih slučajeva nasilja protiv novinara, kao što je ubistvo novinarkinje „Vijesti“ Olivera Lakić.*

Preko konferencije koju je EESK organizovao u Sofiji, šefovi država na Samitu EU i Zapadnog Balkana u Sofiji pozvani su da pruže direktniju javnu podršku nezavisnim medijima.

Pravosuđe, sloboda i bezbednost, sa fokusom na migraciju

Moraju se zaštititi kulturna, verska i manjinska prava i uložiti svi naponi da se sačuvaju ovi atributi. Ravnopravan tretman i antidiskriminativne politike stubovi su evropske politike, uključujući i politike koje se odnose na integraciju državljana trećeg sveta.

EU i zapadnobalkanski partneri dele mnogobrojne bezbednosne izazove koji zahtevaju koordinirano pojedinačno i zajedničko postupanje. Sposobnost efikasnog rešavanja ovih izazova, pored efikasne saradnje u sprečavanju tokova ilegalne migracije, dokazala je svoju vrednost i može dalje da se razvija.

Važno je prepoznati suštinske napore i resurse koje su određene države u regionu uložile u rešavanje izbegličkih kriza i davanje neophodne pomoći i skloništa hiljadama izbeglica koje prolaze odnosno ostaju na njihovoj teritoriji, u skladu sa Ženevskom konvencijom.

Značajna je regionalna saradnja između OCD specijalizovanih za migrante i izbeglice kako bi se razmenile najbolje prakse u njihovim zasebnim područjima stručnosti i borilo protiv ksenofobije. Treba pozvati OCD sa Zapadnog Balkana da učestvuju u debatama o izbeglicama i migraciji koje se vode na nivou EU.

Političke vlasti se podstiču da uključe OCD, kao i socijalne partnere, u izradu održivih dugoročnih politika integracije, koje pokrivaju proveru i priznanje veština, obrazovanje i obuku, zajedno sa civilnim obrazovanjem, kursevima jezika i pristupom tržištu rada, a koje treba primeniti što je brže moguće ukoliko se očekuje pozitivan ishod procedure davanja azila.

Kada je reč o povećanoj netoleranciji, rasizmu i ksenofobiji prema migrantima i izbeglicama u Evropi, treba usvojiti drugačiji narativ o migraciji, u kome se ona posmatra kao normalna socijalna i ekonomska pojava, te bi trebalo olakšati napore usmerene ka obrazovanju društva o ovom pitanju i, samim tim, stati na put narativima zasnovanim na mržnji.

EESK je naglasio poseban problem regiona Zapadnog Balkana sa depopulacijom koja je rezultat migracije unutar regiona i emigracije, naročito mladih ljudi, u EU, što ima značajan uticaj na demografiju i društvo u ovim zemljama, pa tako i na njihovu društveno-ekonomsku sliku i perspektive.

*Potrebna je dobro smišljena i sveobuhvatna koordinacija između migracije i razvoja da bi se stvorile situacije koje su korisne svim uključenim stranama. U ovom kontekstu, dobrodošla je činjenica da je **Crna Gora** usvojila Globalni sporazum UN za sigurnu i urednu migraciju. Potrebni su naponi Crne Gore, uključujući blisku saradnju sa njenim susedima, u smislu preventivnih mera velikog priliva neredovnih migranata, kao i mere za unapređivanje smeštajnih kapaciteta za migrante i azilante.*

Nacionalne i lokalne vlasti Crne Gore treba da smisle akcione planove i obezbede dovoljno sredstava za obezbeđivanje usluga i podrške migrantima i azilantima. Neophodno je blisko raditi sa OCD specijalizovanim u ovoj oblasti, čija uloga treba da se zakonski definiše i čiji kapacitet treba da se učvrsti. Crnogorske vlasti treba da obrate posebnu pažnju na ranjive osobe u tranzitu, naročito na maloletnike bez pratnje.

*JCC EU i Srbije prepoznao je suštinske napore i resurse koje su vlasti u **Srbiji** uložile u rešavanje izbegličkih kriza i davanje neophodne pomoći i skloništa hiljadama izbeglica koje prolaze odnosno ostaju na njenoj teritoriji. Obezbeđivanje granica ne sme da znači isključivanje onih kojima je potrebna pomoć iz humanitarnih razloga, u skladu sa Ženevskom konvencijom. Izbeglicama su potrebni bezbedni i redovni putevi za ulazak u EU kako bi se izbegli novi smrtni slučajevi, kršenje ljudskih prava i izloženost krijumčarenju i trgovini ljudima.*

Između ugroženih država članica EU i srpskih vlasti mora se otvoriti dijalog o relevantnim pitanjima, kao što je pristup socijalnim i ekonomskim pravima u vezi sa povratnicima prema sporazumima o readmisiji, od kojih su mnogi pripadnici romske manjine u Srbiji.

Zaštita potrošača i zdravlja

Treba istaći značaj izgradnje kapaciteta organizacija civilnog društva aktivnih u oblasti zaštite potrošača na Zapadnom Balkanu kako bi one mogle efikasno da doprinesu zaštiti potrošača.

Vlade Zapadnog Balkana su pozvane da istinski uključe OCD u proces odlučivanja o javnom zdravlju. Nije dovoljno periodično ih pozivati na razgovore; takođe treba uzeti u obzir i njihove komentare o novim predlozima zakonodavstva i politike. Neophodno je razviti komunikacionu strategiju za građane u cilju njihovog informisanja o pravima pacijenata i radu zaštitnika prava pacijenata.

Zdravstvena zaštita na Zapadnom Balkanu prepoznata je kao oblast koja je izuzetno osetljiva na korupciju. U tom smislu treba obezbediti nadzor civilnog društva. Imajući to u vidu, u okviru Agencije za borbu protiv korupcije trebalo bi oformiti telo predstavnika nezavisnih OCD i stručnjaka koje bi dobijalo i istraživalo anonimne prijave korupcije u državnom zdravstvu. Pored toga, aktivnosti zaštitnika prava pacijenata trebalo bi da budu bolje i jasnije definisane.

Administrativni kapacitet u oblasti javnog zdravstva treba da se učvrsti kako bi se omogućilo efikasno sprovođenje zakonodavstva EU. Izgradnja kapaciteta u oblasti zdravstvene zaštite treba da se nastavi uz finansijsku podršku prepristupnih fondova EU. Ovaj proces treba da obuhvati modernizaciju opreme, izgradnju administrativnih kapaciteta putem obuke obezbeđene zdravstvenim radnicima i postavljanjem održive baze radne snage, sa većim brojem odgovarajućih specijalista, daljim razvojem agende e-zdravstva i zdravstvenog informacionog sistema, kao i boljim sakupljanjem statističkih podataka o državnom zdravstvu.

Crna Gora je postigla znatan napredak u usklađivanju pravnih tekovina EU sa povezanim standardima i kvalitetom usluga. Međutim, uz praćenje tog napretka, u oblasti zaštite potrošača neophodni su dodatni naponi da bi se završio ovaj proces jer on neće biti završen sve dok zakonodavstvo ne bude efikasno i sistematski sprovedeno.

Crnogorska vlada mora pre svega da pruži nov podsticaj svojoj strategiji zaštite potrošača, na osnovu aktivnog modela informisanih potrošača. Od vlade je zatraženo da usvoji novi zakon o zaštiti potrošača kako bi ga uskladila sa najvišim evropskim standardima u oblastima održivog razvoja i cirkularne ekonomije, da uspostavi mehanizme za strukturirani dijalog sa organizovanim civilnim društvom kako bi razgovarala o procesima usklađivanja i primene pravnih tekovina EU, te da ubrza kampanje i investicije u oblastima obrazovanja i informacija, počev od nivoa osnovne i srednje škole.

Crnogorska vlada takođe treba da unapredi sprovođenje Zakona o ograničenoj upotrebi duvanskih proizvoda, naročito u vezi sa inspekcijom i nadzorom, te da se efikasno pozabavi štetom povezanom sa alkoholom. Neophodno je značajno unaprediti sprovođenje Nacionalnog programa za rano otkrivanje raka tako što će programi pregleda za otkrivanje raka pokriti sve opštine u Crnoj Gori, sistematski uključujući rak dojke, kolorektalni rak i rak grlića materice.

Slobodno kretanje robe i radnika, pravo na sindikalno organizovanje i sloboda pružanja usluga

Od najveće važnosti je slobodno kretanje robe, koje je pomoglo izgradnji internog tržišta od kojeg sada imaju koristi građani i privredna društva Evrope. Slobodno kretanje robe nije apsolutna vrednost i određeni prevladavajući politički ciljevi koji služe važnim ciljevima, kao što su prava potrošača, zaštita životne sredine ili ljudskog zdravlja, mogu zahtevati ograničenja.

Slobodno kretanje radnika u EU i dalje nailazi na najveće prepreke u praksi. Međutim, ostvarivanje slobodnog kretanja radnika, bez prepreka ili diskriminacije, pomoći će da se zaštite osnovna prava i poboljšaće konkurentnost, poslovnu produktivnost i kvalitet zapošljavanja radnika u EU.

Treba usvojiti dodatne mere na nivou EU da bi se lako razumljive informacije o zakonu o radu i socijalnim pitanjima učinile dostupnim, i to na njihovim maternjim jezicima, radnicima koji menjaju mesto zaposlenja. Osim toga, relevantne savetodavne službe treba blisko da sarađuju sa socijalnim partnerima i obezbeđuju da radnici koji menjaju mesto zaposlenja budu informisani o socijalnim i zakonskim uslovima u zemlji domaćinu pre nego što napuste svoje matične zemlje.

Paket usluga koji je objavila Komisija 10. januara 2017. sadrži razne nove zakonodavne predloge (za e-kartu za usluge, proceduru obaveštavanja o uslugama i test proporcionalnosti pre usvajanja nove

regulative profesija) čiji je cilj efikasnije interno tržište EU. Vlasti Zapadnog Balkana, kao i relevantne OCD, treba pažljivo da prate dešavanja u vezi sa usvajanjem ovog zakonodavnog paketa. Takođe treba obezbediti konsultacije socijalnih partnera i organizacija za zaštitu potrošača kako bi se omogućila potpuna usklađenost sa pravima radnika i potrošača.

Crna Gora treba da počne blagovremeno da se priprema za svoje učešće u koordinaciji sistema socijalne zaštite, kao i za upotrebu Evropske kartice zdravstvenog osiguranja. Učešće u ovim složenim procesima zahteva znatne administrativne kapacitete na državnom i lokalnom nivou, pa crnogorska vlada treba da uloži dovoljno resursa u zapošljavanje i obuku osoblja mnogo pre pristupanja EU.

Pohvalna je namera crnogorske vlade da usvoji Zakon o zaštiti građana Crne Gore koji rade u inostranstvu. U izradi nacрта za taj zakon, crnogorske vlasti trebalo bi da uzmu u obzir iskustvo i najbolje prakse država članica EU. Uprkos tome, treba se pozabaviti potencijalnom opasnošću od fenomena „odliva mozgova“.

Vlasti se podstiču da ubrzaju aktivnosti u vezi sa pripremom uredbe o Jedinstvenom mestu kontakta, koje bi obezbedilo jedinstveno mesto kontakta za usluge kako bi se obezbedile lakše, brže i efikasnije informacije o pružanju i uspostavljanju usluga. Neophodno je završiti izmene zakonskog okvira koje bi ukinule zahteve za državljanstvo za pristup i ostvarivanje slobode u pružanju usluga.

JCC između EU i Crne Gore pozdravio je nameru crnogorske vlade da izradi studiju o uticaju slobodnog kretanja radnika između Crne Gore i država članica EU, koju finansira Centar za EU integracije, i pozvao je da se u izradu studije uključe socijalni partneri i ostale OCD.

3. SOCIJALNA I EKONOMSKA KOHEZIJA

Stanje socijalnog dijaloga

Socijalni dijalog je ključ za ekonomski i socijalni razvoj Zapadnog Balkana i EU. EESK je uputio poziv za rano uključivanje socijalnih partnera u aktivnosti na izradi zakonodavstva i za redovne konsultacije sa socijalnim i ekonomskim savetima u vezi sa novim zakonodavnim predlozima. Takođe je pozvao vlade u regionu da se usklade sa zakonima o radu i da garantuju usklađenost s njima, kao i da unaprede tripartitni socijalni dijalog.

Učvršćivanje kapaciteta socijalnih partnera za aktivno učešće u socijalnom dijalogu trebalo bi da bude ključni prioritet za programe pomoći EU. Institucije EU i vlade iz regiona pozivaju se da obezbede učvršćivanje celokupnih kapaciteta socijalnih partnera. Od vlada u regionu se zahteva da podrže socijalne partnere i ostale organizacije civilnog društva na ravnopravnoj osnovi i da ih čvrsto uključe u svoje nacionalne strategije, u politike u vezi sa pristupanjem EU i pregovaračke strukture, kao i u programe koje finansira EU.

Više sredstava, uključujući i organizaciona bespovratna sredstva, dodeljuju se za izgradnju kapaciteta socijalnih partnera i OCD kako bi oni mogli efikasno da učestvuju u ovim procesima. Treba podstaći poboljšanja kvaliteta i sadržaja socijalnog dijaloga u državama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo.

EESK je u više navrata naglasio značaj socijalnog dijaloga i pozvao vlasti Zapadnog Balkana, uključujući i one na lokalnom nivou, da pojačaju saradnju sa socijalnim partnerima i ostalim OCD koje se bave oblašću socijalne politike, zapošljavanja i ekonomskih politika. Treba sistematičnije i blagovremeno

konsultovati socijalne partnere o svim relevantnim zakonodavnim predlozima i u svim fazama izrade strateških dokumenata u oblasti socijalne politike i zapošljavanja.

Važno je ratifikovati sve konvencije Međunarodne organizacije rada (MOR), naročito osam osnovnih konvencija Međunarodne organizacije rada, i efikasno ih sprovesti, ostvarujući napredak u učvršćivanju radničkih i sindikalnih prava.

*Nivo tripartitnog socijalnog dijaloga u **Crnoj Gori** posmatra se u pozitivnom svetlu i smatra se dobrim primerom za region. Uprkos tome, status i kompetencije Socijalnog saveta zahtevaju dalje jačanje. Bipartitni socijalni dijalog u oblasti trgovinskih, ugostiteljskih i bankarskih aktivnosti je na niskom nivou. Treba podsetiti vlasti na Preporuku o kršenju radničkih i sindikalnih prava u Aluminijumskom kombinatu u Podgorici od strane Komiteta za primenu standarda MOR:*

*EESK je istakao značaj socijalnog dijaloga u **Albaniji** i poziva sve zainteresovane strane da na najbolji način iskoriste postojeće institucije, naročito Nacionalni savet za rad. Albanska vlada treba dodatno da promoviše Nacionalni savet za rad i da ga sistematičnije konsultuje o svim politikama u kojima poslodavci i radnici imaju legitiman interes. Socijalni dijalog trebalo bi dalje podstaći na regionalnom i lokalnom nivou. Socijalni dijalog treba da postane redovan i strukturalan, a ne ad hoc, a treba da bude i efikasniji i usmeren na rezultate. Albanska vlada treba mnogo više da uloži u promovisanje socijalnog dijaloga, obrazovanje radnika o njihovim pravima i u obezbeđivanje da poslodavci, naročito u privatnom sektoru, istinski poštuju prava radnika.*

*Socijalni partneri u **Bosni i Hercegovini** treba da prevaziđu svoje razlike tako što će razvijati aktivni dijalog, među sobom kao i sa državnim vlastima, kako bi bili ne samo kritični, već i predlagali konkretna rešenja za tešku ekonomsku i socijalnu situaciju s kojom je ova država suočena. Državne vlasti na svim nivoima u BiH pozivaju se da ulože snažan napor za saradnju sa socijalnim partnerima i ostalim OCD i da ih, gradeći atmosferu poverenja i kooperacije, uključe u sve faze izrade politika, posebno u sprovođenju mera predviđenih u Agendi o reformama za BiH (2015–2018).*

EESK je krajem 2017. godine zabeležio pogoršanje socijalnog dijaloga u Severnoj Makedoniji, kao i pogoršano funkcionisanje Ekonomskog i socijalnog saveta (ESC). Napori vlade u promovisanju transparentnosti i uključivanja u rad ESC trebalo bi da se ulažu zajedno sa poštovanjem postojećih odredaba Zakona o radu, kao i njegovog Pravilnika. Treba naći zadovoljavajuće rešenje za sadašnje i buduće funkcionisanje ESC u konstruktivnom dijalogu sa predstavnicima socijalnih partnera kako bi se izbegle dalje tenzije i mogući bojkot sastanaka ESC od jedne ili više uključenih strana.

Ekonomska i socijalna kohezija na Zapadnom Balkanu

Preko Konferencije o civilnom društvu Zapadnog Balkana koju je EESK organizovao u Sofiji, šefovi država na Samitu EU i Zapadnog Balkana u Sofiji pozvani su da izraze svoju jasnu posvećenost doslednijoj i direktnoj podršci organizacijama civilnog društva na svim nivoima.

EESK je konstatovao da je proces pristupanja EU ključna motivacija za reforme u državama Zapadnog Balkana. Treba istaći nedostatak pažnje koja se poklanja ekonomskim i socijalnim uticajima sprovedenih reformi, imajući u vidu velike razlike u ekonomskoj i socijalnoj bezbednosti ljudi između država članica EU i kandidata za članstvo u EU. Stoga treba proceniti socijalnu, ekonomsku i teritorijalnu koheziju prilikom procene ispunjenosti kriterijuma za članstvo u EU.

Državama kandidatima u regionu Zapadnog Balkana potreban je snažniji podsticaj za reforme. Pre svega, neophodno je podstaći čvršću regionalnu saradnju kako bi se olakšalo ispunjavanje kriterijuma za članstvo u EU.

EU treba da učvrsti i intenzivira svoj angažman na svim nivoima kako bi podržala političku, ekonomsku i socijalnu transformaciju regiona, takođe i putem veće pomoći zasnovane na konkretnom napretku zapadnobalkanskih partnera u oblasti vladavine prava, kao i u društveno-ekonomskim reformama.

EESK predlaže da institucije EU uvrste vođenje funkcionalnog socijalnog i civilnog dijaloga na nacionalnom nivou u kriterijume za članstvo u EU.

Uloga civilnog društva u borbi protiv korupcije i poštovanje vladavine prava

Učvršćivanje vladavine prava je glavni izazov za većinu država u procesu proširenja, naročito u smislu poboljšanog funkcionisanja i nezavisnosti pravosuđa i borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Korumpirana praksa ne samo što negativno utiče na poslovnu i investicionu klimu, već isto tako direktno utiče na građane koji pristupaju određenim javnim službama kao što su obrazovanje i zdravstvo.

Mere predviđene u strategijama za borbu protiv korupcije i u odgovarajućim akcionim planovima trebalo bi sprovoditi u okviru utvrđenih rokova. Efikasan i funkcionalan mehanizam praćenja uz uključivanje civilnog društva trebalo bi da omogući redovno i pažljivo praćenje rezultata realizacije.

Dobrodošli su svi naponi u otvaranju konsultacija sa predstavnicima civilnog društva, naročito u pogledu vladavine prava, imajući u vidu složenost pregovaračkog procesa, kao i nedostatak administrativnog kapaciteta javne uprave. Ove konsultacije trebalo bi da budu istinske, a ne ograničene na pro forma učešće OCD u radnim grupama.

Političke vlasti treba da rade zajedno sa organizacijama civilnog društva prilikom uvođenja reformi i sprovođenja zakonodavstva o ključnim pitanjima kao što su postupanje sa ozbiljnim slučajevima korupcije, bolje nadgledanje postupaka javnih nabavki i poboljšanje zakonskog okvira za finansiranje političkih stranaka.

EESK poziva na usvajanje i sprovođenje zakona o uzbunjivanju i na korake pomoću kojih će sistem zaštite uzbunjivača biti efikasniji u praksi. Takođe je pozvao na podizanje svesti javnosti o mogućnostima prijavljivanja slučajeva korupcije.

Promovisanje preduzetništva može se uspešno postići samo obezbeđivanjem poštovanja vladavine prava i efikasnim postupanjem sa korupcijom (i na lokalnom i na nacionalnom nivou), organizovanim kriminalom i neformalnom ekonomijom.

U ovom kontekstu, uloga istraživačkog novinarstva je presudna u borbi protiv korupcije.

Vlastima u državama ovog regiona savetuje se da osnuju i podrže funkcionisanje snažnih i nezavisnih regulatornih institucija, posebno u oblastima borbe protiv korupcije, slobode pristupa informacijama, zaštite privatnosti, kontrole i izbora. Ombudsmani mogu da daju odlučan doprinos, upotpunjujući rad organizacija civilnog društva koje se bave osnovnim pravima, a posebno u vezi sa zaštitom manjina.

Treba naglasiti značaj nezavisnih regulatornih tela u Srbiji, uključujući Ombudsmana i Poverioca za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, u obezbeđivanju nadzora i odgovornosti izvršnih vlasti. Srpske vlasti se podstiču da obezbede nezavisna regulatorna tela s punom političkom, administrativnom i finansijskom podrškom u radu i da osiguraju njihovo pravo na nezavisan rad i praćenje njihovih nalaza i preporuka.

Korupcija u Srbiji i dalje preovladava u mnogim oblastima, te treba ubrzati istragu i krivično gonjenje slučajeva korupcije i organizovanog kriminala. Organi za sprovođenje zakona treba da razviju proaktivniji stav prema istraživanju tvrdnji o korupciji, naročito slučajeve visokog profila i one koji uključuju državne funkcionere.

Obrazovanje i njegov uticaj na tržište rada

EESK naglašava potrebu za daljim učvršćivanjem konkurentnosti i poboljšanjem strukturnih reformi u svih šest zapadnoevropskih država, kako bi se ojačalo tržište rada i usporila emigracija. S druge strane, EESK je takođe izrazio uverenje da je uloga obrazovanja veoma važna u prevazilaženju sporova iz prošlosti i unapređenju demokratskih vrednosti. Pozdravio je inicijative državnih ustanova za obrazovanje i kulturu, akademske zajednice i organizacija civilnog društva za pomirenje, dobrosusedske odnose i kritički pristup prema prošlosti.

Uloga obrazovanja u svim zapadnoevropskim državama, uključujući ravnopravan pristup obrazovnim sistemima, presudna je u smislu promovisanja evropskih vrednosti, stvaranja tolerancije prema manjinama, borbe protiv predrasuda i učvršćivanja socijalne kohezije.

Kada je reč o alarmantno visokim stopama nezaposlenosti mladih, preporučuje se da se Garancije EU za mlade prošire na Zapadni Balkan, u saradnji sa socijalnim partnerima u regionu.

„Agenda socijalne kohezije” mora ispraviti praznine u veštinama i neusklađenost veština tako što će povećati efikasnost i delotvornost obrazovnih sistema. Povećana finansijska podrška za programe stručnog obrazovanja pomogla bi u rešavanju neusklađenosti veština na tržištu rada i smanjila visoke nivoe nezaposlenosti.

Da bi se pozabavili izazovima tržišta rada, nacionalne vlade, predstavnici poslovne zajednice i sindikati treba da nastave prilagođavanje obrazovnog sistema principima dualnog obrazovanja. Osim toga, formalno obrazovanje trebalo bi poboljšati na svim nivoima da bi se podstakao razvoj preduzetničkih veština i ostvarili samostalni rezultati, naročito oni bazirani na znanju. Treba dodatno podržati obrazovanje i obuku odraslih uz aktivno učešće relevantnih zainteresovanih strana: poslovnih udruženja, sindikata i ostalih OCD.

Vlasti na Zapadnom Balkanu treba da nastave razvoj Nacionalnih okvira kvalifikacija u skladu sa Evropskim okvirom kvalifikacija jer to predstavlja ključnu alatku za priznavanje formalno ili neformalno stečenih kvalifikacija i veština i za podsticanje teritorijalne i profesionalne mobilnosti radnika. Ovo bi na kraju dovelo do bolje povezanosti između obrazovnog sistema i tržišta rada i poboljšalo mogućnost zapošljavanja radnika.

Vlastima na Zapadnom Balkanu se savetuje da razviju i sprovedu programe obuke za niskokvalifikovane radnike bez osnovnog obrazovanja ili samo sa osnovnim obrazovanjem kako bi ih pravim spojem specijalno prilagođenog nastavnog programa, odgovarajućih predavačkih metoda i finansijske pomoći osposobila da dobiju svoje prve stručne kvalifikacije, povećaju mogućnost zapošljavanja i da bi ih oslobodila nisko plaćenih poslova i siromaštva.

EU i nacionalne vlasti treba više da sarađuju u rušenju obrazovnih stereotipa kako bi ženama i devojkama obezbedili pristupačno i kvalitetno obrazovanje tokom čitavog života, opremajući ih relevantnim veštinama i olakšavajući njihovu karijeru i pristup kvalitetnim poslovima na tržištu rada.

*Da bi se pozabavilo izazovima tržišta rada, JCC civilnog društva između EU i Srbije ohrabrio je **Srbiju** da nastavi razvoj i modernizaciju svog obrazovnog sistema. Ovaj proces treba da bude u skladu sa evropskim vrednostima i principima ravnopravnosti, nediskriminacije i aktivnog građanstva i treba strogo da prati inicijative preduzete na nivou EU, kao što su Agenda novih veština za Evropu, koja je usredsređena na digitalne veštine i bolju koordinaciju obrazovnog sistema i potreba tržišta rada. JCC je istakao da savremeni nastavni planovi i programi treba da podstiču razvoj preduzetničkih veština i da učenike podučavaju principima socijalnog preduzetništva i aktivnog građanstva.*

Socijalna politika i zapošljavanje, s posebnim fokusom na Evropski stub socijalnih prava

Državne vlasti u regionu pozivaju se da uključe Evropski stub socijalnih prava u sledeći ciklus Programa ekonomskih reformi i Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike. Pored toga, vlasti u saradnji sa socijalnim partnerima i ostalim OCD pozivaju se da sprovedu procene socijalnog uticaja svih strukturnih reformi i da te procene povežu sa prioritetima utvrđenim u Programu reformi politike zapošljavanja i socijalne politike.

EU i zapadnobalkanski partneri treba da poklone više pažnje kvalitetu života i socijalnoj sigurnosti svojih građana. Takođe je predloženo da se razmotri mogućnost primene principa Evropskog stuba socijalnih prava prilikom procene ispunjenosti uslova za članstvo u EU.

U izradi mera za zapošljavanje i socijalnu inkluziju, vlasti u regionu trebalo bi da iskoriste Smernice za zapošljavanje koje je predložila Evropska komisija, a koje usklađuju principe Evropskog stuba socijalnih prava sa obavezom povećanja konkurentnosti EU putem investicija, stvaranja radnih mesta i socijalne kohezije. Stvaranje održivih i kvalitetnih radnih mesta treba da postane jedan od ciljeva Programa ekonomskih reformi, a strukturne reforme treba izraditi tako da postignu ovaj cilj.

*Zajednički konsultativni odbor između EU i Crne Gore (JCC) pozvao je Komisiju da istraži kako da se Evropski stub socijalnih prava integriše u pristupne pregovore EU sa **Crnom Gorom**, obezbeđujući učvršćivanje postojećih delova procesa, kao što su Programi ekonomskih reformi. JCC je takođe pozvao crnogorske vlasti da prouče različite predloge inkorporirane u Evropski stub socijalnih prava i da ih razmotre prilikom izrade strukturnih reformi.*

Nejednakosti u oblastima socijalne politike i zapošljavanja

EESK poziva vlade iz regiona da obrate posebnu pažnju na radnike na dnu lestvice kada je reč o primanjima i da znatno povećaju uključenost nezaposlenih lica u aktivne mere tržišta rada, naročito najosetljivije grupe kao što su žene, Romi i osobe sa invaliditetom.

Visok stepen siromaštva na Zapadnom Balkanu naročito je povećan u seoskim područjima, a EESK podstiče vlasti da se pozabave regionalnim nejednakostima u njihovim državama. Treba se bolje usmeriti na koristi od porodice kako bi se poboljšala njihova efikasnost, a deca, porodice u nepovoljnoj situaciji i velike porodice treba delotvorno zaštititi od siromaštva.

Značaj kolektivnog pregovaranja treba istaći kao ključni mehanizam za stvaranje pravičnog i održivog sistema primanja i za borbu protiv razlika u plati između polova, kao i vertikalnoj i sektorskoj klasifikaciji na tržištu rada. Vlade u regionu treba da obezbede okruženje koje će podstaći razvoj kolektivnog pregovaranja.

EU i Zapadni Balkan su suočeni sa zajedničkim izazovima u pogledu rodne neravnopravnosti: široko rasprostranjeno nasilje u porodici, ograničene mogućnosti na tržištu rada i neravnopravan pristup učešću u politici na visokom nivou (uprkos postojećim utvrđenim ciljevima).

Neformalna ekonomska aktivnost je glavni problem u regionu jer smanjuje pristup socijalnim beneficijama, zdravstvenoj zaštiti i penzijama. Vlade u regionu, u koordinaciji sa socijalnim partnerima, pozivaju se da povećaju napore u postupanju sa neformalnom ekonomijom i da poklone posebnu pažnju učvršćivanju administrativnih kapaciteta, posebno kada je reč o sistemu inspekcije rada.

***Srbija** ima jedan od najviših Džini koeficijenata i stopu rizika od siromaštva u Evropi (prema Eurostatovom istraživanju o prihodu i životnim uslovima – SILC). Razlog za ovako visoke stepene neravnopravnosti je većim delom taj što su poreski sistem i sistem beneficija krajnje regresivni. Srpske vlasti treba sveobuhvatno da restrukturiraju poreski sistem prema naprednijem poreskom sistemu prevashodno zasnovanom na direktnim porezima, kako bi se obezbedilo adekvatno i bolje ciljano finansiranje aktivnih socijalnih politika i socijalne zaštite. Ovo bi trebalo uraditi uzimajući u obzir konkretne efekte koje će ove mere imati na smanjenje materijalne deprivacije, siromaštva i neravnopravnosti u primanjima.*

JCC između EU i Srbije pozvao je srpsku vladu da razmisli o uvođenju minimalnog prihoda koji bi omogućio pristojan život, praćen odgovarajućim inicijativama za stručnu integraciju i reintegraciju.

Preduzetnička i industrijska politika, sa fokusom na promovisanje preduzetništva

Važno je stvoriti povoljno poslovno okruženje da bi se podstaklo preduzetništvo i stvaranje posla i pomogao razvoj malih i srednjih preduzeća, osiguravajući na taj način ekonomsku diversifikaciju i dalje smanjenje nezaposlenosti. Pored toga, promovisanje preduzetništva može se uspešno postići samo obezbeđivanjem poštovanja vladavine prava i efikasnim postupanjem sa korupcijom (i na lokalnom i na nacionalnom nivou), organizovanim kriminalom i neformalnom ekonomijom.

Neophodno je učvrstiti sveobuhvatne mehanizme evaluacije, naročito usvajanje Strategije za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, kako bi se omogućila analitička procena sprovedenih mera politike i prilagođavanja na osnovu dokaza. Da bi se poboljšalo poslovno okruženje, predloženo je da provera malih i srednjih preduzeća postane obavezan element procena regulatornog uticaja i da se obavlja u bliskoj saradnji sa zajednicom malih i srednjih preduzeća.

Moguće je uspostaviti okvir koji bi olakšao obavljanje administrativnih formalnosti u elektronskom osnivanju i vođenju firmi, tako što bi se uzele u obzir najbolje prakse u sprovođenju Jedinstvenih mesta kontakta na nacionalnom nivou, kao i diskusije o njihovom razvoju na nivou EU.

Pitanje parafiskalnih nameta predstavlja teret za mala i srednja preduzeća; trebalo bi utvrditi okvir koji bi ove namete učinio transparentnim, stabilnim i srazmernim u odnosu na njihovu namenu.

Neophodno je da postoji saradnja između institucija i organizacija koje pružaju podršku malim i srednjim preduzećima na inostranim tržištima kako bi se pojednostavile i pojačale njihove aktivnosti. Donosioci odluka i zajednica malih i srednjih preduzeća, i na Zapadnom Balkanu i u EU, treba da pojačaju međusobnu saradnju kako bi bolje iskoristili postojeće instrumente, kao što su oni predviđeni u COSME i Horizont 2020.

Treba prepoznati značaj industrijske politike, nadograđujući se na konkurentne prednosti ekonomije država Zapadnog Balkana u cilju promovisanja ekonomskog razvoja zasnovanog na ishodima sa visokom dodatnom vrednošću, naročito onima koje pokreću tehnologija i inovacije.

Vlasti se podstiču da osiguraju da celokupno relevantno zakonodavstvo i politike povezane sa različitim industrijama prođu sve neophodne provere dužnosti pažnje (due diligence) i da su adekvatno i rigorozno procenjeni u odnosu na pretnje po društvo, kao što su klimatske promene. Pored toga, oni treba da budu u skladu sa Agendom Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine.

Mala i srednja preduzeća, koja čine većinu privrednih subjekata, mogla bi da postanu pokretači ekonomskog rasta u svih šest država Zapadnog Balkana. Da bi se to postiglo, neophodno je smanjenje birokratije, transparentnija javna uprava, borba protiv korupcije i potpuno nezavisno pravosuđe.

JCC između EU i Srbije čvrsto je podržao saradnju između zajednice malih i srednjih preduzeća, socijalnih partnera i srpskih vlasti, naročito putem platformi kao što su Forum malih i srednjih preduzeća, Savet malih i srednjih preduzeća i Socijalni i ekonomski savet, a pozvao je na njihovu veću primenu u oblikovanju propisa i politika.

Socijalna ekonomija i socijalna preduzeća

Vlasti na Zapadnom Balkanu pozvane su da kao prioritet usvoje Zakon o socijalnoj ekonomiji jer socijalna ekonomija i socijalna preduzeća znatno doprinose rešavanju izazova kao što su uključivanje najugroženijih i najranjivijih grupa podjednako u društvo kao i na tržište rada. Treba postići ravnotežu između zakonodavnog zadatka davanja vidljivosti ovom sektoru i podržavanja njegovog razvoja, kao i opasnosti od zanemarivanja nekih drugih oblika socijalnih preduzeća koja nisu prepoznata kao takva, ali koja ipak obezbeđuju usluge od opšteg interesa.

Pristup u prepoznavanju socijalne ekonomije i socijalnih preduzeća treba odabrati posle pažljive procene uticaja raznih mera na sektor u državama članicama EU. Relevantno iskustvo u državama članicama EU treba proceniti i iskoristiti za izgradnju poverenja u sektoru i za poboljšanje razumevanja razvojnih koncepata socijalne ekonomije i socijalnih preduzeća.

JCC između EU i Srbije pozvao je srpsku vladu da na nacionalnom nivou formira radnu grupu za socijalno preduzetništvo koja bi okupila sve relevantne zainteresovane strane i omogućila im konstruktivni dijalog. Ova radna grupa bi utvrdila širok okvir za razvoj socijalnog preduzetništva, formulisala strategiju razvoja socijalnog preduzetništva u Srbiji i pratila kvalitet i nivo obuke socijalnih preduzetnika.

Na lokalnom nivou, JCC između EU i Srbije je preporučio osnivanje regionalnih centara podrške za socijalno preduzetništvo kako bi se pružila podrška lokalnim vlastima u prepoznavanju uloge socijalnih preduzeća. Ti centri takođe bi socijalnim preduzećima pomogli merama za izgradnju kapaciteta i uspostavljanjem partnerskih odnosa sa javnim i privatnim sektorom.

Reforma javne uprave

Zakonodavni okvir na Zapadnom Balkanu je na snazi i čini se da je zakonodavstvo kvalitetno, ali nedostaje njegovo efikasno sprovođenje. U svim državama regiona čini se da mnogobrojna tela postoje samo na papiru, a čini se da administraciji, i na nacionalnom i na lokalnom nivou, nedostaje kapacitet sprovođenja, praćenja i evaluacije postojećeg zakonodavstva i akcionih planova.

Zapadnobalkanske vlasti ne bi trebalo da ograniče dobru praksu obavljanja javnih konsultacija. Vlade su zamoljene da građanima omoguće slobodan pristup informacijama, bez nepotrebnih ograničenja u vidu „poslovne” ili „poreske” poverljivosti. Da bi se poboljšala dostupnost informacija u javnosti,

vlasti bi mogle da naprave kataloge usluga koje pruža svako pojedinačno državno telo kako bi građani bili bolje obavešteni i kako bi se dodatno sprovele politike modernizacije.

Postoji zabrinutost zbog ogromne primene hitnih postupaka u usvajanju zakonodavstva, uključujući i zakonodavstvo u vezi sa procesom pristupanja EU, jer ovakvi postupci ne omogućavaju da se obavi dovoljno konsultacija zainteresovanih strana i šire javnosti. Javne konsultacije treba da budu efikasne, a rokovi realniji da bi se svim zainteresovanim stranama omogućilo da daju kvalitativni doprinos.

*U vezi sa Zakonom o državnim činovnicima i nameštenicima, JCC između EU i **Crne Gore** je od crnogorske vlade zatražio da usvoji neophodno sekundarno zakonodavstvo kako bi se obezbedila dalja depolitizacija državne uprave, naročito u pogledu zapošljavanja novog osoblja. JCC je naglasio da bi postupak selekcije posle otvorenog oglasa za posao uvek trebalo sprovoditi u skladu sa objektivnim kriterijumima, a isto važi i za ocenjivanje osoblja.*

Članovi JCC su pozvali crnogorsku vladu da uspostavi sveobuhvatni registar („metaregistar“) svih registara u javnom sektoru u državi, i na papiru i u elektronskom formatu, kako bi se obezbedio osnov za efikasniju razmenu podataka iz zvaničnih evidencija.

Uključivanje socijalnih partnera i ostalih OCD u pripremu Programa ekonomskih reformi i Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike

Istaknut je značaj Programa ekonomskih reformi (ERP), kao i smislenog uključivanja socijalnih partnera i ostalih OCD u proces razvoja i sprovođenja tih programa.

Izuzetno je važno obezbediti održivost struktura i mehanizama praćenja ERP i ESRP, kako na nivou vlade tako i na nivou civilnog društva. Treba održavati i razvijati znanje i iskustvo stečeno tokom prve faze strukturnog praćenja ERP i ESRP od strane civilnog društva.

Ekonomski i socijalni saveti imaju važnu ulogu u oblikovanju i praćenju ERP i ESRP, a vlasti Zapadnog Balkana se pozivaju da ih redovno uključuju i konsultuju u procesu usvajanja ovih značajnih dokumenata i svih reformi proisteklih iz njih.

*JCC između EU i **Srbije** pozdravio je uspostavljanje Platforme za praćenje sprovođenja Programa ekonomskih reformi (ERP) i Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike (ESRP), koji su inkorporisani u Nacionalnu konvenciju o EU kao novi oblik strukturiranog dijaloga između srpske vlade i OCD. JCC je podsetio srpske vlasti na to da Smernice Evropske komisije za programe ekonomskih reformi predviđaju da je uključivanje socijalnih partnera i ostalih organizacija civilnog društva u izveštavanje o sprovođenju programa presudno za stvaranje prava vlasništva i za najširu moguću političku podršku.*

4. POGLED NA POTREBE POSEBNIH GRUPA

Omogućavanje građanskog prostora i stanje civilnog dijaloga

Postoji duboka zabrinutost zbog sve manjeg prostora za civilno društvo u pojedinim državama Zapadnog Balkana. Zabeleženo je da su se EU i njene države članice posvetile promovisanju prostora za civilno društvo i povećanju podrške za izgradnju kapaciteta OCD kako bi učvrstile njihov glas u razvojnom procesu i unapredile politički, socijalni i ekonomski dijalog. EU i njene države članice

pozvane su da usvoje strože i koherentnije pristupe i da preuzmu konkretne mere kako bi zaštitile i proširile prostor za civilno društvo i donele konkretnu korist građanima u državama Zapadnog Balkana.

Vlade u regionu su snažno podstaknute da se posvete konkretnijoj i predvidivoj vremenskoj liniji i raspoređivanju resursa u cilju obezbeđivanja okruženja za razvoj civilnog društva, te da ubrzaju osnivanje Nacionalnog saveta za civilno društvo (NCSS). Kriterijume za selekciju članova NCSS trebalo bi jasno naznačiti u zakonskim odredbama, a OCD bi trebalo podržati u osnivanju njihovih vlastitih transparentnih mehanizama za imenovanje njihovih predstavnika.

Institucije EU treba da poklone više pažnje stvarnim potrebama građana u regionu Zapadnog Balkana i stavovima i analizama organizacija civilnog društva jer su one generalno bliže građanima od političkih elita.

Uključivanje aktivističkih organizacija, naročito van glavnog grada, i dalje je izazov kojim se treba pozabaviti kao osnovnim prioritetom za finansiranje i u pogledu nacionalne kao i finansijske pomoći EU, tj. podstičući korišćenje institucionalne podrške u nacionalnim finansijskim šemama za OCD, razvijajući resursni centar za pouzdane lokalne NVO usredsređene na izgradnju zajednice, podržavajući participatorne procese u cilju rešavanja problema lokalne zajednice i promovišući vrednosti OCD i volonterskog rada.

*JCC između EU i **Crne Gore** pozdravio je osnivanje saveta za saradnju između državnih institucija i NVO, pri čemu će taj savet doprineti funkcionalnom i nediskriminativnom uključivanju OCD u procese konsultacija. S druge strane, JCC je izrazio zabrinutost zbog negativnog okruženja u kojem deluju pojedine OCD (one koje kritikuju politike vlade u oblasti vladavine prava) i zbog prljavih kampanja usmerenih protiv njih i njihovih vođa, kao i zbog otpuštanja njihovih predstavnika iz tela kao što su savet RTCG i savet Agencije za borbu protiv korupcije.*

*JCC između EU i **Srbije** izrazio je zabrinutost zbog smanjenja građanskog prostora i u EU i u Srbiji. Odbor je osudio napade na OCD od strane predstavnika vlade, parlamenta i medija koje finansira vlada. JCC je pozvao srpske vlasti da garantuju zaštitu branilaca ljudskih prava, organizacija za borbu protiv korupcije i nezavisnih novinara, te da krivično gone i osude počinioce i one koji su naredili napade na OCD. Pozvao je srpsku vladu da usvoji nacionalnu strategiju za obezbeđivanje okruženja za OCD i prateći akcioni plan.*

*Nakon što je sredinom 2015. godine zaključeno da se prostor za OCD u **Severnoj Makedoniji** smanjuje, da je pristup državnim institucijama uskraćen, da je okruženje neprijateljski nastrojeno, da je zastrašivanje rasprostranjeno i da državni novac odlazi samo u ruke OCD koje su bliske vladi, slika se drastično promenila pred kraj 2017. godine kada je EESK zabeležio da se tokom mandata nove vlade klima u državi značajno poboljšala, sa pozitivnim znacima u oblasti ljudskih prava, slobode medija i učešća OCD u donošenju odluka.*

*EESK je u septembru 2018. zaključio da se građanski prostor u **Albaniji** naizgled ne smanjuje iako treba da se popravi okruženje za funkcionisanje i finansiranje OCD. OCD van Tirane treba osnažiti, baš kao i učešće OCD u donošenju političkih odluka (neophodno je promovisati pristup odozdo prema gore.*

Politike za omladinu (zapošljavanje i učešće u društvu)

EESK je organizovao razgovore na temu razvoja veština i ulozi stručne i obrazovne obuke (VET) u borbi protiv nezaposlenosti i emigracije stanovništva, posebno mladih ljudi, iz država Zapadnog Balkana.

Nezaposlenost omladine je ključni pokazatelj blagostanja u svim zemljama. Zabeleženo je da je cifra NEET (Neuključenost u obrazovanje, zaposlenost ili obuku) na Zapadnom Balkanu iznad proseka EU i da državne vlasti treba da ustanove pravilne smernice i dualni sistem obuke (obrazovanje/rad) što je brže moguće kako bi se povećala mogućnost zapošljavanja mladih ljudi i doprinelo usklađivanju ponude i potražnje za veštinama na tržištu rada.

Imajući u vidu veoma visok stepen nezaposlenosti omladine na Zapadnom Balkanu, preporučuje se da se Garancija EU za mlade proširi i na taj region u cilju obezbeđivanja praktičnih rešenja za omladinu u roku od četiri meseca po završetku studija ili zaposlenja, s novim opcijama u pogledu obrazovanja, obuke i zaposlenja. Dualno obrazovanje treba uspostaviti u saradnji sa socijalnim partnerima, uključujući privredne i industrijske komore i ostala poslovna udruženja.

Savetuje se učvršćivanje saradnje između obrazovanja i privatnog i javnog sektora u cilju obezbeđivanja praktične obuke, stažiranja ili zaposlenja mladim ljudima. U ovom kontekstu je važno podržati priznanje neformalnih kompetencija i obrazovanja.

Istaknut je značaj podržavanja samozapošljavanja, kao i značaj omogućavanja pristupa za kreditiranje mladih preduzetnika, uključujući ad hoc mere za mlade poljoprivrednike.

Socijalna preduzeća imaju važnu ulogu u okupljanju preduzetnica i treba ih podržati širom regiona kako bi se koordinirale aktivnosti i omogućio uspešan pristup finansiranju. Podjednako je važno da preduzetništvo mladih bude zasnovano na inovacijama i preduzetničkom duhu nove milenijumske generacije.

Vlasti na Zapadnom Balkanu treba da zauzmu holistički pristup prema nezaposlenosti mladih podržavanjem mladih putem obrazovanja, usmeravanja karijere, obuke i zapošljavanja, kao i stvaranjem prilika koje će omogućiti mladim ljudima da planiraju budućnost i pređu u zrelo doba.

*JCC između EU i **Crne Gore** je istakao značaj evaluacije svih postojećih programa u vezi sa stručnom obukom mladih. Pored toga, Odbor je pozvao crnogorske vlasti da nastave da mladim ljudima obezbeđuju informacije i da ih snažno ohrabre da učestvuju u novom programu Erasmus+.*

*JCC između EU i **Srbije** naglasio je potrebu da srpske vlasti obrate posebnu pažnju na mlade ljude kako bi im se obezbedilo kvalitetno obrazovanje i kvalitetno stručno usmeravanje u cilju njihovog uspešnog usklađivanja sa budućim zanimanjima. Da bi mladi ljudi imali koristi od nacionalne i međunarodne mobilnosti tokom školovanja i zaposlenja, naglašeno je da je takođe od velike važnosti iskoristiti evropske instrumente za priznavanje veština.*

*Posle organizovanja razgovora s lokalnim OCD o Politici za omladinu i Učešću omladine, EESK je preporučio **albanskim** vlastima da se odlučno bore protiv izraženih problema sa kojima se suočavaju mladi ljudi u Albaniji, kao što su siromaštvo, nezaposlenost, emigracija (70% mladih bi želelo da napusti zemlju, navodeći korupciju, marginalizaciju i siromaštvo kao glavne razloge), kriminal među mladima (više od polovine krivičnih prestupa počinili su mladi), nizak stepen učešća mladih u politici (mladi političari su nevažne ličnosti i nemaju stvarnu moć odlučivanja).*

Prava i osnaživanje ranjivih grupa na Zapadnom Balkanu

EU i Zapadni Balkan su suočeni sa zajedničkim izazovima u pogledu rodne neravnopravnosti: široko rasprostranjeno nasilje u porodici, ograničene mogućnosti na tržištu rada, uznemiravanje i nasilje na radnom mestu, razlike u platama i penzijama između žena i muškaraca, prava na rađanje i materinstvo i neravnopravan pristup učešću u politici na visokom nivou (uprkos postojećim utvrđenim ciljevima).

Zbog patrijarhalne kulture koja dovodi do njihove marginalizovane uloge, žene se suočavaju sa predrasudama i rodnim stereotipima, segregacijom na tržištu rada i u obrazovanju i sa mnogo većim rizikom od diskriminacije i nasilja, što sprečava njihovo unapređenje na rukovodeće položaje. Treba podržati žensko liderstvo na Zapadnom Balkanu i promovisati aktivno učešće žena u društvu. Ohrabruje se razvoj inicijativa koje bi omogućile rodnu ravnotežu u telima zaduženim za odlučivanje i u odborima kompanija, kao i povećanje ženskog preduzetništva. Naglašeno je da ove inicijative takođe treba da obuhvate manjinske zajednice, naročito Rome, LGBTIQ zajednicu i žene sa invaliditetom.

Kretanja na tržištu rada u regionu otkrivaju visoke stope neaktivnosti među ženama. Vlade treba da pruže podršku kako bi se postigao viši stepen zaposlenosti žena tokom procesa proširenja.

Od presudnog značaja je uloga OCD na Zapadnom Balkanu u održavanju odgovornosti efikasnog sprovođenja politike, kao i u praćenju i sprečavanju nasilja nad ženama. OCD koje rade na promovisanju i zaštiti ženskih prava treba da budu priznate kao važni partneri u sprovođenju sveobuhvatnih i sistematskih reformi u cilju ostvarivanja rodne ravnopravnosti u praksi.

Važno je razviti mapu i mere koje bi mogle da dovedu do ravnomernije raspodele vlasti i resursa na Zapadnom Balkanu. Postoji potreba za snažnim i upornim radom sa civilnim i socijalnim partnerima kako bi se efikasno borilo i zalagalo za ljudska prava. Buduće napore na Zapadnom Balkanu treba usmeriti ne samo na usklađivanje zakonodavstva koje se odnosi na ženska prava s pravnim tekovinama EU, nego i na ono najvažnije, tj. na premošćavanje jaza između postojećih zakona i njihovog pravilnog sprovođenja.

Postoji potreba da svi akteri nastave da zagovaraju i povećavaju ulogu žena i devojaka kao pokretača promene radi promovisanja mirnih i inkluzivnih društava, uključujući sprečavanje sukoba, posredovanje, izgradnju mira i rešavanje sukoba.

Nasilje nad ženama se obično ne prepoznaje kao takvo na Zapadnom Balkanu: često se beleži izostanak krivičnog gonjenja i propisnog osuđivanja počinioca, kao i slaba podrška žrtvama nasilja. Naglašeno je da institucije koje bi trebalo da pruže zaštitu često nemaju razumevanja ili ne reaguju, te da besplatna pravna pomoć nije uvek dostupna. Takođe je naglašeno da u regionu treba podizati svest i povećati prevenciju nasilja, te sprovoditi Istanbulsku konvenciju – među čijim je ciljevima i obezbeđivanje dovoljno specijalizovanih službi podrške, uključujući skloništa i SOS telefonske linije za preživele – naročito u pogledu finansiranja sigurnih kuća koje finansiraju OCD.

Potrebno je obratiti posebnu pažnju na žensko preduzetništvo imajući u vidu njegov potencijal da značajno poveća perspektive rasta regiona. Preduzetnice i njihove poslovne organizacije treba sistematski uključiti u sve procese razvoja politika koje su relevantne za socijalnu i ekonomsku dimenziju proširenja.

Rodna ravnopravnost treba da bude jedan od glavnih prioriteta u pregovorima o pristupanju EU sa državama Zapadnog Balkana.

Prava manjina

Neophodna je efikasnija saradnja i zajedničko delovanje između nacionalnih struktura za ljudska prava, socijalnih partnera, organizacija civilnog društva i državnih institucija kako bi se unapredila agenda ljudskih prava i pomoglo posebno osetljivim osobama.

Poštovanje prava i kulture manjina je presudno za razvoj demokratskog civilnog društva u svim državama Zapadnog Balkana. Stoga se države Zapadnog Balkana podstiču da obrate više pažnje na osetljive i ugrožene grupe i manjine, naročito Rome. Naglašeno je da se moraju postići jasni rezultati u ovoj oblasti, kao i dalji napredak u međuetničkim odnosima i zaštiti manjina i prava manjina (u obrazovanju, pristupu medijima, upotrebi jezika manjina, uključujući i u javnoj upravi itd.).

Postoji neodložna potreba da državne vlasti preduzmu snažnije mere, u partnerstvu sa organizacijama civilnog društva, kako bi bolje zaštitile prava manjina, naročito zbog toga što je primena postojećih instrumenata za ljudska prava i dalje ograničena, uključujući i one koji štite LGBTIQ zajednicu (lezbijke, homoseksualci, transrodne osobe, interseksualne i kvir osobe) i osobe sa invaliditetom, kao i sprovođenje akcionih planova Roma.

LGBTIQ zajednica i dalje je izložena rasprostranjenim predrasudama, diskriminaciji, pretnjama i fizičkim napadima, pa vlade u regionu treba da usklade svoje zakonodavstvo s pravnim tekovinama EU, da ga sprovede i finansiraju javne kampanje za borbu protiv predrasuda, te da ih podrže u njihovim naporima za povećanje vidljivosti.

S obzirom na to da je procenjeni broj Roma 6 miliona u EU i 1 milion na Zapadnom Balkanu, njihova prava treba da budu zaštićena, slobodno ostvarena i progresivno postignuta u pogledu obrazovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja i stambenog prostora.

Važno je obezbediti ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti za ranjive grupe, naročito za osobe sa invaliditetom i Rome. U tom smislu, treba ukinuti sve prepreke u pristupu zdravstvenim službama – fizička ograničenja, logistička ograničenja ili diskriminativne prakse.

JCC između EU i Srbije pozvao je na reviziju zakonodavstva koje se odnosi na ulogu nacionalnih saveta nacionalnih manjina kako bi se obezbedili efikasniji mehanizmi za zaštitu nezavisnosti uređivačke politike u medijima koje osnivaju nacionalni saveti. Predloženo je da se podstiče primena odredbe o pluralizmu medija koristeći jezike nacionalnih manjina tako što će se razvijati mehanizmi za finansiranje medija koje nisu osnovali nacionalni saveti, dok se istovremeno promovišu vrednosti međukulturalnih i višejezičnih javnih informacija.

JCC između EU i Srbije izrazio je zadovoljstvo zbog toga što je nekoliko poslednjih Parada ponosa u Beogradu održano bez incidenata i zbog prisustva najviših državnih funkcionera Srbije na tim događajima.

5. ALATKE ZA ODRŽIVU BUDUĆNOST

Uloga civilnog društva u promovisanju održivog rasta i zapošljavanja

Političke vlasti treba više da se usredsrede na osnovne reforme na početku procesa proširenja, u bliskoj saradnji sa ekonomskim i socijalnim partnerima. Države Zapadnog Balkana i EU moraju da

obezbede efikasnu primenu programa EU koji podržavaju konkurentnost i promovišu ekonomski rast, npr. Horizont 2020 i COSME za mala i srednja preduzeća.

Socijalni dijalog je ključ za ekonomski i socijalni razvoj Zapadnog Balkana i EU. Naglašeno je da, u kontekstu proširenja, države kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u EU treba podstaći na konsultacije sa socijalnim partnerima i njihovo uključivanje, naročito u reforme zakonodavstva o zapošljavanju i socijalnim pitanjima.

Vlade u regionu pozvane su da investiraju u komplementarne pristupe klasičnim ekonomskim politikama (cirkularna ekonomija, socijalna ekonomija, ciljevi održivog razvoja, mejnstriming) kako bi se podstakao celokupan rast i zaposlenost.

Socijalni partneri i ostale organizacije civilnog društva treba da pruže podršku na ravnopravnoj osnovi, a obe grupe treba da budu čvrsto uključene u svoje nacionalne strategije u vezi sa pristupom EU i pregovaračkim strukturama, kao i sa programima koje finansira EU. Treba dati više sredstava, uključujući i organizaciona bespovratna sredstva, za izgradnju kapaciteta socijalnih partnera i OCD kako bi oni mogli efikasno da učestvuju u ovim procesima. Treba podstaći poboljšanja kvaliteta i sadržaja socijalnog dijaloga u državama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo.

EESK je takođe ohrabrio socijalne partnere u državama Zapadnog Balkana da prodube svoje odnose na regionalnom nivou.

Vlade u regionu treba da se usklade sa zakonima o radu i da garantuju usklađenost sa zakonima o radu, kao i da unaprede tripartitni socijalni dijalog. Efikasnost dijaloga oslabljena je slabim ekonomskim učinkom i niskim rastom, zbog čega su zainteresovane strane zauzele odbrambene pozicije. Takođe je naglašeno da socijalna kohezija iziskuje ekonomske politike koje podržavaju zapošljavanje i mere koje obezbeđuju održivost mreža socijalne zaštite.

Agenda povezivanja

Infrastruktura – pitanja prevoza i energetike – moraju da budu visok prioritet u pregovorima sa državama Zapadnog Balkana. U okviru pristupnih pregovora, države kandidati se podstiču da primene pravne tekovine EU što je pre moguće kako bi promovisale integraciju u interno energetske tržište EU, a u korist svojih građana.

Energetsku zajednicu, čiji je cilj primena pravnih tekovina energetike EU na proces proširenja i susedne države, treba dodatno osnažiti i čvrsto integrisati u projekat Energetske unije. OCD treba sistematski uključivati i integrisati u sastanke Energetske zajednice.

Energetika treba da bude faktor za razvoj i međupovezanost regiona i građana Zapadnog Balkana. Ti faktori treba da daju jasnu predstavu o ekonomskim i ekološkim koristima pristupanja EU.

Neophodna je bolja međuregionalna saradnja, zajedno s razvojem projekata u oblasti energetike; time će se povećati regionalna stabilnost, poslovna aktivnost i otvaranje radnih mesta u okviru Zapadnog Balkana (ekološki kao i tradicionalni poslovi).

Razvoj inkluzivne zelene ekonomije povećaće stvaranje mogućnosti zapošljavanja. Naglašeno je da ekološke poslove ne treba shvatiti samo kao poslove u nekoliko novonastalih sektora, već kao sve poslove u vezi sa ekologizacijom proizvodnih procesa i proizvoda u svim sektorima.

Treba uspostaviti ravnotežu između konvencionalnih i obnovljivih izvora energije u regionu: neophodno je uspostaviti nove međusobne veze između energetske mreže ili učvrstiti povezanost sa mrežama EU. Naglašeno je da su neophodna ulaganja u obnovljive izvore energije i da ona moraju biti zasnovana na pojačanim vezama i mrežama i podržana jasnim i propisnim zakonskim okvirom. Države Zapadnog Balkana imaju veliki potencijal obnovljivih izvora energije koji se moraju pokrenuti i podržati investicijama kako bi ove države učestvovala u Okviru EU za klimatske i energetske politike do 2030. godine.

EESK je podržao potpisivanje Ugovora o transportnoj zajednici između EU i kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo sa Zapadnog Balkana 12. jula 2017. i ohrabrio je uključene strane na dalji razvoj Ugovora. Donatorima se savetuje da svoja ulaganja usmere na povezivanje TEN-T Core mreže EU i infrastrukture Zapadnog Balkana.

*JCC između EU i **Srbije** pozvao je srpske vlasti da iskoriste tekući proces razvoja nove nacionalne strategije za klimatske promene kao priliku da prilagode, na participatoran način, svoje ekonomske programe u oblastima poput energetike, transporta, industrije i poljoprivrede, kako bi podržale razvoj niskih emisija ugljenika. Srpske vlasti su podstaknute da u ovaj proces propisno i transparentno uključe sve relevantne zainteresovane strane, naročito OCD i lokalne zajednice, kao ravnopravne partnere. Članovi JCC pozvali su srpske vlasti da u potpunosti primene principe održivog razvoja i da sačuvaju zaštićene prirodne oblasti od novih energetske ili rudarske projekata koji bi mogli negativno da utiču na životnu sredinu.*

*JCC između EU i **Crne Gore** preporučio je crnogorskim vlastima da učvrste regionalnu saradnju u oblastima transporta i energetike. Savetovao je vladi Crne Gore da maksimalno iskoristi mogućnosti za privatno finansiranje/zajedničko finansiranje prioritarnih projekata, kao i komplementarnih projekata (državno-privatna partnerstva) i da stvori odgovarajuće uslove za ovu vrstu projekata, istovremeno obraćajući posebno pažnju na to da ne stvore okruženje koje bi omogućilo razvoj socijalnog dampinga ili na neki drugi način uticalo na prava zaposlenih.*

Digitalizacija kao alatka za socijalni i ekonomski razvoj

Vlasti Zapadnog Balkana treba da uloži više napora u efikasno i sistematično sprovođenje zakonodavstva u oblasti digitalizacije. Pre svega, digitalizacija treba da se integriše i prati u oblasti izgradnje i održavanja kritične infrastrukture (kao što su energetika i transport) i prilikom pružanja usluga od opšteg interesa (kao što su e-uprava i e-zdravstvo).

Pristup internetu je osnovno pravo svih građana, pa bi, u cilju obezbeđivanja kvalitetnih univerzalnih usluga, vlade u regionu trebalo da imaju cilj da ostvare kompletnu pokrivenost svoje teritorije širokopojasnim brzim internetom.

Građani su istinski pokretač digitalnog razvoja i treba im omogućiti da u potpunosti iskoriste potencijal digitalizacije kao alata za ekonomski rast i socijalni razvoj. Predloženo je da vlade povećaju svoje napore u oblasti digitalnog obrazovanja i obuke. Ovo treba uraditi na svim nivoima i u direktnoj saradnji sa socijalnim partnerima, a krajnji cilj je razvoj i modernizacija neophodnih kompetencija radnika. Posebnu pažnju treba obratiti na specijalizovanu obuku za nastavnike i menadžere.

Socijalni dijalog biće od presudnog značaja u naporima za ublažavanje uticaja digitalne revolucije na buduću organizaciju rada i odnosa na radu, u cilju razvoja odgovarajućeg medijuma i dugoročnih mera koje će garantovati pristojnu zaradu, kvalitetno zapošljavanje, ravnotežu između posla i privatnog života i univerzalni pristup socijalnom osiguranju.

Stvaranje digitalnog društva i razvoj digitalnih vještina u svim državama Zapadnog Balkana treba da donese korist i javnom i privatnom sektoru.

JCC između EU i Crne Gore izrazio je zabrinutost zbog činjenice da samo ograničen broj preduzeća u Crnoj Gori koristi internet i digitalne alatke za podsticanje svoje produktivnosti i razvoja. Odbor je preporučio crnogorskoj vladi da podrži razvoj preduzeća koja primenjuju ove prakse, naročito startup preduzeća, čija je „osnovna delatnost” digitalna inovacija.

JCC između EU i Crne Gore preporučio je crnogorskoj vladi i svim institucijama EU da pronađu način za povezivanje Crne Gore, što je pre moguće, sa ovim inicijativama korisnim za građane, kao što je ukidanje roming tarifa. JCC je takođe zatražio od državnih vlasti u Crnoj Gori da obrate posebnu pažnju na digitalni identitet, bezbednost onlajn transakcija, internet kao bezbedno mesto za maloletnike, pravo na privatnost i pravo na brisanje.

JCC između EU i Crne Gore preporučio je proširivanje inicijative Wifi4EU na Crnu Goru kako bi se omogućio besplatan brzi internet za udaljene lokacije u zemlji. U tom smislu, JCC je pozvao institucije EU da hitno obezbede sredstva za izgradnju i modernizaciju digitalne infrastrukture u Crnoj Gori, ne samo putem Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA), već i istraživanjem opcija za uključivanje Crne Gore u ostale programe i inicijative EU u oblasti digitalizacije.

JCC je pozdravio činjenicu da se crnogorska vlada dobrovoljno prijavila da predsedava radnoj grupi o sajber bezbednosti, smatrajući da je ovo oblast od velikog značaja za proces digitalizacije, kao i oblast gde su neophodni znatni napori da bi se održala bezbednost ovog procesa.

Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA III)

EESK pozdravlja predlog Evropske komisije za povećanje sredstava dodeljenih za novi Program pretpristupne pomoći za 2021–2027. godinu (IPA III) i poziva sve institucije EU da podrže ovo povećanje. Povećanje pretpristupne pomoći trebalo bi da omogući Zapadnom Balkanu da se bolje pripremi za pristupanje, da ispunji standarde pravnih tekovina i da poboljša ekonomsku i socijalnu konvergenciju sa EU.

Neophodno je obezbediti da novi finansijski pretpristupni instrument prema Višegodišnjem finansijskom okviru (MMF) za 2021–2027. godinu bude pripremljen na vreme i usklađen sa zahtevima Strukturnih fondova – naročito u pogledu programiranja, finansijskog upravljanja i kontrole. EESK je istakao da fondovi EU treba da uzmu u obzir potrebu rešavanja socijalnih i ekonomskih neravnopravnosti.

Komisija je podstaknuta da socijalnim partnerima i ostalim organizacijama civilnog društva dalje olakša pristup Instrumentu za pretpristupnu pomoć (IPA). Prioritet za pretpristupnu pomoć treba dati institucijama i inicijativama koje povezuju kandidate i potencijalne kandidate u oblastima energetike, komunikacija, digitalizacije, inovacija, transporta i zaštite životne sredine.

IPA III treba da poveća finansiranje za OCD, takođe u vidu operativnih bespovratnih sredstava i višegodišnjeg finansiranja koje može da dopre do najmanjih organizacija i najugroženijih sektora društva. Komisija je podstaknuta da prati sprovođenje kodeksa ponašanja za partnerstvo sa civilnim društvom u okviru Strukturnih fondova i Instrumenta za pretpristupnu pomoć.

Partneri sa Zapadnog Balkana treba da uvedu rodnu perspektivu u sve relevantne programe koji se finansiraju putem Instrumenta za pretpristupnu pomoć. Treba razviti tematske fondove za borbu protiv porodičnog nasilja i za podršku građanskom i medijskom aktivizmu žena.

Od izuzetnog je značaja obezbediti da partneri iz regiona razvijaju, učvršćuju i održavaju kapacitete za upravljanje povećanim sredstvima. Institucije se pozivaju da obezbede kontinuitet projekata i da razvijaju i sprovode efikasne politike regrutovanja i zadržavanja osoblja koje se bavi planiranjem, sprovođenjem i praćenjem reformi i investicija neophodnih za EU integraciju, omogućujući dobar prijem i optimalno korišćenje sredstava EU.

U oblasti upravljanja sredstvima EU, institucije se pozivaju da efikasnije i transparentnije koriste postojeće relevantne platforme civilnog društva, naročito kada je reč o praćenju realizacije sredstava IPA.

REFERENTNI DOKUMENTI I INTERNET STRANICE

U periodu izveštavanja EESK je usvojio sledeća mišljenja (hronološkim redosledom):

[Energetika – faktor razvoja i dubljeg procesa pristupanja na Zapadnom Balkanu](#) usvojeno 8. oktobra 2015, OJ C 32, 28.1.2016, str. 8–11

[Strategija proširenja EU](#) usvojena 18. februara 2016, OJ C 133, 14.4.2016, str. 31–37

[Ekonomska i socijalna kohezija i evropska integracija Zapadnog Balkana – izazovi i prioriteti](#) usvojeno 19. aprila 2018, OJ C 262, 25.7.2018, str. 15–22

[Predlog Uredbe Evropskog parlamenta i Saveta o uspostavljanju Instrumenta za pretpristupnu pomoć \(IPA III\)](#) usvojeno 12. decembra 2018.

[Žene na Zapadnom Balkanu](#) usvojeno 23. januara 2019.

Zajednički konsultativni odbori (JCC):

[Zajednički konsultativni odbor civilnog društva između EU i Crne Gore \(JCC\)](#)

[Zajednički konsultativni odbor civilnog društva između EU i Srbije \(JCC\)](#)

Evropski ekonomski i socijalni komitet

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Za izdavača: Jedinica za posete i publikacije
EESC-2019-18-SR
www.eesc.europa.eu

© Evropska unija, 2019

Print
QE-01-19-058-SR-C
ISBN 978-92-830-4346-1
doi:10.2864/291632

Online
QE-01-19-058-SR-N
ISBN 978-92-830-4343-0
doi:10.2864/225034

SR